

УДК 343.6: 343.85

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ З ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СТУДЕНТАМИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Наталія СПОДАРИК,

здобувач

Львівського університету бізнесу і права

АНОТАЦІЯ

Розглянуто питання поняття та змісту взаємодії підрозділів Національної поліції з державними органами та громадськістю в запобіганні насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами вищих навчальних закладів. Охарактеризовано основні форми співпраці таких суб'єктів у запобіганні зазначених злочинів. Запропоновано створення спеціального підрозділу з координації такої взаємодії та законодавчого закріплення діяльності правоохоронних органів і громадськості в запобіганні насильницької злочинності проти життя і здоров'я особи.

Ключові слова: Національна поліція, державні органи, громадськість, насильницькі злочини, студенти, взаємодія, форми співпраці.

ORGANIZATION OF INTERACTION BETWEEN THE UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE AND THE STATE AUTHORITIES AND THE PUBLIC ON THE PREVENTION OF VIOLENT CRIMES AGAINST THE LIFE AND HEALTH OF THE PERSON COMMITTED BY STUDENTS OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Nataliia SPODARYK,

Applicant, Lviv University of Business and Law

SUMMARY

The question of concept and maintenance of co-operation of subdivisions of the National police is considered with public organs and public in prevention of crimes of violence against life and health persons that is accomplished by the students of higher educational establishments. The basic forms of collaboration of these subjects are described in prevention of the marked crimes. Creation of the special subdivision is offered from co-ordination of such co-operation and legislative fixing of activity of law enforcement authorities and public in prevention of violent criminality against life and health of person.

Key words: National police, state bodies, public, violent crimes, students, interaction, forms of cooperation.

Постановка проблеми. Однією з необхідних умов вирішення підрозділами Національної поліції України (далі – НПУ) завдань щодо протидії насильницькій злочинності проти життя та здоров'я особи, запобігання і припинення правопорушень, а також усунення причин і умов, які їм сприяють, є тісне співробітництво з державними органами та громадськістю.

Необхідність взаємодії підрозділів Національної поліції України зумовлюється недостатнім власним інформаційно-аналітичним забезпеченням підрозділів у протидії насильницьким злочинам, а також потребою використання можливостей систем сил і засобів інших правоохоронних органів і державних структур.

Актуальність теми дослідження. Актуальність окресленого предмета обумовлена й тим, що в складній криміногенній ситуації сьогодення протидія насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи потребує комплексного застосування сил, засобів і методів правоохоронних органів, інших державних структур і громадськості. Однак форми взаємодії в правоохоронній діяльності зараз перебувають в активній фазі реформування їх правових і організаційних основ, що обумовлює необхідність подальшого докладного наукового осмислення механізму їх використання щодо протидії зазначеним злочинам.

Стан дослідження. Особливості взаємодії правоохоронних органів з іншими суб'єктами в протидії злочинності розробляли такі вчені: О.М. Бандурка, Д.В. Гребельський, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко, І.П. Козаченко, В.П. Корж, О.М. Литвинов, Г.А. Матусовський, В.Л. Регульський, В.М. Плішкін, В.Д. Пчолкін, Д.М. Серeda, С.І. Цветков та ін.

О.М. Бандурка підкреслює, що підрозділи Міністерства внутрішніх справ здатні виконувати свої завдання щодо протидії злочинності не ізольовано, а у взаємодії з іншими підрозділами правоохоронних органів, використовуючи їхні можливості [1, с. 140].

С.І. Цветков пише, що це узгоджена або спільна діяльність посадових осіб різних правоохоронних органів або їх підрозділів, спрямована на досягнення конкретної тактичної мети [2, с. 4]. Г.А. Матусовський зазначає, що це узгоджена діяльність різних ланок однієї чи декількох організаційних систем, спрямована на досягнення загальної мети з найменшими втратами сил, засобів і часу [3, с. 158]. В.П. Корж вважає, що взаємодія – це спільне співробітництво з метою об'єднання зусиль у вирішенні загальних завдань боротьби зі злочинністю [4, с. 199]. На думку авторського колективу російських вчених під керівництвом В.Б. Рушайла, взаємодія – це комплекс сумісних або узгоджених за часом, змістом і цілями двох і більше апаратів (органів, служб, підрозділів) по вирішенню визначених

завдань протидії злочинності, які потребують їх сумісних зусиль [5, с. 199]. В.М. Плішкін розглядає взаємодію як форму зв'язку елементів системи, за допомогою якої вони, взаємно доповнюючи один одного, створюють умови для успішного функціонування всієї системи загалом. Боротьба зі злочинністю є не чим іншим, як процесом керуваної взаємодії системи кримінальної юстиції та злочинності [6, с. 500].

Метою і завданням статті є дослідження основних форм взаємодії підрозділів Національної поліції з державними органами та громадськістю щодо забезпечення запобігання насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ), та визначення заходів покращення такої діяльності.

Виклад основного матеріалу. У межах внутрішньої взаємодії в попередженні насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, співпрацюють служби та підрозділи Національної поліції України (досудове слідство, карний розшук, служба боротьби з економічними злочинами, патрульна служба, експертна служба тощо – *Н. С.*)

Зовнішня взаємодія підрозділів Національної поліції України в запобіганні насильницьким злочинам проти життя та здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, здійснюється правоохоронними органами України: Службою безпеки України (далі – СБУ), прокуратурою, Міністерством юстиції, Державною пенітенціарною службою України та ін.; державними міністерствами і службами (Державною фіскальною службою України, Міністерством науки і освіти України та ін.); судами з розгляду кримінальних проваджень; органами місцевої влади і самоуправління; адміністрацією та власниками підприємств і організацій; засобами масової інформації; окремими громадянами.

Вибір форм взаємодії визначається самими учасниками, зважаючи на конкретну обстановку. Вони вельми різноманітні і залежать не тільки від конкретних умов, але й від специфіки діяльності названих суб'єктів взаємодії, їхніх реальних можливостей, низки суб'єктивних чинників.

Необхідно зазначити, що в системі Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України не існує спеціалізованої служби, на яку було б покладено завдання координації щодо запобігання злочинності, як це було у 80-х рр. у Союзі Радянських Соціалістичних Республік. Воднораз зараз функції профілактики злочинності виконують практично всі підрозділи. Тому вельми важливим є завдання організації взаємодії між ними під час запобігання насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи.

У процесі дослідження наукових джерел і практичної діяльності встановлено, що основними формами взаємодії в запобіганні насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, є такі: обмін інформацією між службами і підрозділами про об'єкти загальної та індивідуальної оперативної профілактики, про злочини, що готуються, криміногенні чинники (77%); розроблення загальних управлінських рішень для служб і підрозділів (поточних планів запобігання – *Н. С.*) (84,7%); спільне використання сил підрозділів, що взаємодіють (65,7%); спільне використання інформаційно-пошукових систем (67,7%); використання взаємодіючих підрозділів сприяння службам і підрозділам у вживанні ними запобіжних заходів шляхом виділення технічних засобів для створення відповідних умов (48,4%); проведення спільних нарад щодо вдосконалення запобіжної діяльності (42,1%); підбиття підсумків за результатами проведених заходів (55,6%).

Необхідно зазначити, що ефективність профілактичної діяльності правопорушень серед студентів залежить від ін-

формаційного забезпечення взаємодії відповідних суб'єктів [7, с. 280].

У процесі організації взаємодії карного розшуку з іншими частинами та службами Національної поліції України варто виділити такі напрями діяльності щодо отримання інформації з метою запобігання заходів насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ: а) отримання даних від патрульної служби про причини й умови, що сприяють вчиненню злочинів студентами (вживання окремими студентами наркотичних засобів і зловживання спиртними напоями, участь в азартних іграх тощо (68,4%)); б) вивчення результатів застосування заходів оперативно-технічних служб і управління оперативної служби щодо виявлення в студентському середовищі організаторів, підбурювачів, пособників і виконавців насильницьких злочинів, що задумуються та готуються (67,8%); в) отримання від слідчих підрозділів інформації про вчиненні студентами ВНЗ насильницькі злочини (52,2%).

Водночас нами поділяється думка, що, зважаючи на практику роботи підрозділів Національної поліції України, можна виокремити такі види інформації, яка отримується в процесі взаємодії, про детермінанти насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи, що вчиняються студентами ВНЗ, які класифікуються залежно від джерел і шляхів її надходження:

а) відомості, що надходять від науково-педагогічного складу вищих навчальних закладів у вигляді письмових і усних заяв (повідомлень) про факти конфліктів і агресивності серед студентів (26%);

б) повідомлення засобів масової інформації (періодичної преси, радіо, телебачення) про факти зловживання посадовими особами у сфері ВНЗ (34,2%);

в) дані, що накопичуються в справах неоперативних підрозділів органів внутрішніх справ у процесі здійснення контролю за ВНЗ та ін. (у справах адміністративного правопорушення щодо дрібного хуліганства, вживання наркотиків тощо, які сприяють вчиненню насильницьких злочинів) (55%);

г) повідомлення, що надходять із підрозділів охорони здоров'я про звернення громадян щодо надання медичної допомоги про нанесення тілесних пошкоджень (68,5 %);

г) отримання даних із наркодиспансерів про студентів, які зверталися по лікування і перебувають на обліку (34,3%);

д) інформація, яка отримується із психіатричних установ про студентів, яким надавалась медична і психіатрична допомога (12%).

Аналіз практичної діяльності підрозділів Національної поліції України та правоохоронних органів закордонних країн свідчить про те, що репресивні та каральні функції поступаються місцем забезпеченню протидії насильницьким злочинам шляхом профілактики та контролю над злочинністю, використання широкого спектра допомоги громадян.

Так, на думку О.І. Коваленка та В.І. Возного, така взаємодія із громадянами – це різновид діяльності органів державної виконавчої влади, підприємств, установ і організацій, громадських організацій, їхній організуючий вплив на поведінку учасників управлінських відносин, врегульованих нормами адміністративного, конституційного, цивільного, трудового, кримінального права, особливості яких полягає в тому, що управлінська діяльність обумовлена фахом об'єкта управління, а саме – галуззю органів внутрішніх справ (далі – ОВС) [8, с. 13]. За допомогою адміністративно-правових засобів ОВС впливають на відповідні державно-владні, суспільні інститути з метою залучення населення до боротьби з різноманітними правопорушення-

ми, впливають на відносини у сфері громадського порядку та безпеки, забезпечують захист життя, здоров'я, честі та гідності громадян, їхніх прав і свобод.

Взаємодія підрозділів Національної поліції із громадськістю – це об'єктивно необхідне, свідоме ділове співробітництво, що виражається в практичному здійсненні спільних чи самостійних заходів по забезпеченню правопорядку на визначеній території та боротьби із правопорушеннями. Конкретна протидія насильницьким злочинам здійснюється підрозділами карного розшуку й опирається на допомогу громадян.

В.К. Колпаков взаємодію оперативних апаратів МВС з іншими суб'єктами й учасниками боротьби зі злочинністю розуміє як наявність між ними стійких контактів, які виникають і розвиваються на основі спільних інтересів і з метою розкриття та попередження злочинів [9, с. 13].

Можна погодитися з такими вченими, як О.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянська, які розуміють взаємодію оперативних підрозділів МВС із громадянами так само і виділяють у ній такі форми: інформаційна (обмін інформацією); консультативна (методична); функціональна (часткове виконання спільної роботи); організаційна (встановлення регламентів, нормативів тощо) [10, с. 352]. Крім того, вони також виділяють взаємодію формальну та неформальну, але зміст таких форм вони не уточнюють.

П.В. Бесчастний зазначає, що підрозділи МВС у протидії злочинності взаємодіють з органами місцевого самоврядування в таких формах: розробляють заходи, за поданням територіальних підрозділів ОВС, щодо усунення причин і умов, що призводять до вчинення правопорушень (32%); надають технічну допомогу в забезпеченні охорони прав і особистої безпеки громадян (28,5%); залучають громадян, громадські організації, підприємства, установи до вирішення питань охорони громадського порядку під час проведення торговельних, культурних, спортивних, інших масових заходів (39,5%); заслуховують звіти про результати взаємодії (45,4%) [11, с. 47].

За результатами проведеного опитування оперативних працівників підрозділів Національної поліції України встановлено, що отримання даних про детермінанти насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи необхідно здійснювати шляхом:

а) одержання інформації із глобальної мережі Інтернет про рекламу насильства, алкогольних засобів і розповсюдження наркотичних засобів шляхом створення спеціальних сайтів (47%);

б) використання ЗМІ з розповсюдження оголошень про необхідність отримання садистичних фільмів, наркотиків тощо (58%);

в) запровадження «телефонів довіри», поштових скриньок у вищих навчальних закладах анонімного повідомлення про насильницькі дії, вживання студентами наркотиків тощо (76,4%).

Зважаючи на такі результати анкетування, зазначені три магістральні напрями вдосконалення інформаційної взаємодії вказують на їх актуальність і потребують більш глибокого дослідження

Необхідно зауважити, що насильницькі злочини проти життя та здоров'я особи (тяжкі тілесні ушкодження, зґвалтування – *H. C.*) є латентним видом правопорушення, тому вони, здебільшого, залишаються поза увагою правоохоронних органів. Громадяни не звертаються зі скаргами, оскільки, наприклад, такий злочин, як зґвалтування, принижує честь і гідність особи, розголошення таких відомостей негативно впливає на репутацію жінки. Отже, для забезпечення системного отримання інформації про такі факти, варто надати можливість громадянам під час звернення до правоохоронних органів і правових громадських

організацій не викривати особу заявника. У такому разі використання всевітньої мережі Інтернет стає не останнім засобом у протидії насильницькій злочинності.

Варто погодитися з думкою М.І. Ануфрієва, що для підвищення авторитету підрозділів Національної поліції України та покращення партнерства з населенням доцільно створити міліцейські веб-сайти з висвітленням півтників і порад [12, с. 10].

Сьогодні підрозділи Національної поліції активно використовують Інтернет-ресурси для висвітлення результатів своєї діяльності, а також надання громадянам інформації про стан оперативної обстановки в регіонах і державі загалом. Про таке свідчить наявність офіційних сайтів обласних управлінь і бжучих електронних стрічок на будівлях Головних управлінь Національної поліції, Управлінь Національної поліції, департаментів за напрямками роботи, а також сайт МВС. Аналізуючи офіційний сайт МВС України, варто зазначити в його структурі розділ «Кримінальна статистика», де з 1 січня 2014 р. надається аналіз протидії злочинності, зокрема й насильницької.

З другого боку, використання веб-ресурсів широко розповсюджено і серед правових громадських організацій, які також зацікавлені в залученні громадян до своєї діяльності. Деякі з них також пропонують на своїх офіційних сайтах поштової скриньки довіри, серед них такі громадські організації: «Харківська правозахисна група», «Управління Гельсінської групи із прав людини» та ін. Однак на офіційних сайтів організацій частково висвітлюються результати звернень громадян.

Поряд із використанням Інтернет-ресурсів одним із основних видів роботи щодо підвищення інформаційного забезпечення взаємодії є видання спільних газет або журналів про запобігання злочинності, де б публікувалися звіти про результати спільної діяльності: виступи керівників громадських організацій і ОВС, наукові здобутки, проекти спільних законопроектів. Сьогодні друковані засоби масової інформації та такі телепередачі, як «Випадковий свідок», є найбільш популярними серед населення. Насамперед, це спричинено їхньою доступністю. Тому заснування спільного друкованого засобу масової інформації є головним завданням на шляху до забезпечення принципу гласності щодо інформування громадськості про успіхи та надбання в запобіганні злочинності.

Не залишаються осторонь охорони громадського порядку щодо сприяння запобіганню насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи студенти вищих навчальних закладів. Зокрема, О.М. Джужа наводить приклади, де на Рівненщині залучали до патрулювання в громадських місцях студентське громадське формування Національного університету «Острозька академія», у Донецьку – громадські формування з охорони правопорядку Донецького національного університету, у Вінниці – студентів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Кілька років поспіль у Кам'янці-Подільському діяли громадські формування з допомоги міліції, котрі «переросли» в міську дружину, в яку об'єднали два студентських загони. Відрадно, що для фінансової підтримки такого загону міська рада знайшла кошти в бюджеті [13, с. 7].

Оцінюючи дієздатність сформованої сьогодні моделі запобігання органами внутрішніх справ насильницькій злочинності, яка залежить від соціально-економічних умов і реформування державних правоохоронних структур, спостерігаємо копіювання структурно-правових стандартів розвинутих держав Заходу без зважання на перехідний період і нестабільність політичної й економічної ситуації в країні та кризи у світі. Такі причини, на нашу думку, яку поділяють інші дослідники, впливають не недостатню ефективність діяльності правоохоронних органів щодо

запобігання та протидії злочинності в країні. Тому прогностичні оцінки мають пріоритетне значення для напрацювання та визначення кримінологічної стратегії і тактики виведення суспільства з анемічного стану.

Напрацювання стратегії і тактики в нашій державі з метою забезпечення активної наступальної протидії злочинності й уповільнення темпів її зростання на основі чітко визначених пріоритетів, поступового нарощування зусиль, удосконалення засобів і методів запобігання злочинності повинне здійснюватися паралельно з реформуванням правоохоронних органів. Водночас однією з нагальних проблем є питання належної організації та здійснення координації діяльності правоохоронних органів щодо запобігання і припинення насильницької злочинності. На наш погляд, необхідно ухвалити окремий закон України «Про взаємодію правоохоронних органів із державними та громадськими організаціями в протидії злочинності» (підтвердили 85% опитаних – *Н. С.*), на основі вітчизняного і закордонного досвіду сконструювати модель взаємодії правоохоронних органів з іншими державними органами і громадськими організаціями, щоб використовувати реальні можливості нових владних, юридичних, економічних і соціальних структур у протидії злочинності.

Висновки. Необхідно підкреслити, що взаємодія з попередження насильницьких злочинів проти життя і здоров'я особи здійснюється в поєднанні багатогранної та двосторонньої засад діяльності вказаних суб'єктів, які доповнюють одна одну. Однією з нагальних проблем такої взаємодії є питання належної організації та здійснення координації діяльності підрозділів Національної поліції з державними органами на рівні обласних державних адміністрацій.

З метою покращення взаємодії підрозділів НПУ з населенням необхідно створити на регіональному рівні спеціальні громадські формування щодо надання допомоги правоохоронним структурам у запобіганні насильницьким злочинам проти життя і здоров'я особи як єдиний координаційний і методологічний центр регулювання діяльності всіх громадських формувань. Зазначену діяльність необхідно закріпити в нормативно-правових актах.

Список використаної літератури:

1. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність : Ч. I : [підручник] / О.М. Бандурка. – Х. : Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2002. – 336 с.
2. Цветков С.И. Комплексное использование сил и средств правоохранительных органов при расследовании деятельности преступных структур / С.И. Цветков. – М. : Московский институт МВД России, 1994. – 235 с.
3. Матусовский Г.А. Экономические преступления : криминалистический анализ / Г.А. Матусовский. – Х. : Консум, 1999. – 215 с.

4. Методика расследования экономических преступлений, совершаемых организованными группами : [руководство для следователей] // В.П. Корж : [научно-практическое пособие]. – Х. : Издательство «Лицей», 2002. – 280 с.

5. Основы оперативно-розыскной деятельности : [учебник] / под. ред. В.Б. Рушайло. – Изд. 2-е, испр. и доп. Серия «Учебники для вузов. Специальная литература». – СПб. ; М. : Издательство «Лань», 2000. – 720 с.

6. Плішкін В.М. Теорія управління органами внутрішніх справ : [підручник] / В.М. Плішкін ; за ред. Ю.Ф. Кравченка. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 1999. – 702 с.

7. Мамчур Н.В. Інформаційне забезпечення діяльності суб'єктів профілактики правопорушень серед молоді / Н.В. Мамчур // Вісник Львівського юридичного інституту внутрішніх справ. – Львів : ЛЮІВС, 2004. – № 2. – С. 279–281.

8. Правовые, информационные и тактические основы оперативно-розыскной деятельности советской милиции. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1975. – 243 с.

9. Колпаков В.К. Теоретические аспекты взаимодействия оперативных аппаратов ОВД с иными субъектами борьбы с преступностью / В.К. Колпаков // Проблемы взаимодействия оперативных аппаратов с иными службами ОВД, с государственными и общественными организациями : Межвузовский сборник научных трудов ; отв. ред. И.П. Козаченко. – К. : НИ и РИО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1989. – 212 с.

10. Бандурка А.М. Основы психологии управления : [учебник] / А.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянская. – Харьков : Университет внутренних дел, 1999. – 528 с.

11. Бесчастный П.В. Роль органов місцевого самоврядування в організації взаємодії органів внутрішніх справ із громадськістю / В.М. Бесчастный // Вісник луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка. – Луганськ : Луг. ДУВС, 2011. – № 3. – С. 43–50.

12. Ануфрієв М.І. Партнерство ОВС з населенням : стратегія, сучасний стан і досвід / М.І. Ануфрієв // Проблеми взаєморозуміння, співпраці та взаємодії органів охорони правопорядку з населенням : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 12 квітня 2000 р.). – Д. : Донецький інститут внутрішніх справ, 2000. – С. 10–12.

13. Джужа О.М. Профілактична робота громадських формувань в Україні : проблеми та перспективи / О.М. Джужа // Науковий вісник Київської національної академії внутрішніх справ. – К. : КНАВС, 2009. – № 4. (65). – С. 3–8.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА

Сподарик Наталія Іванівна – здобувач Львівського університету бізнесу і права

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Spodaryk Nataliia Ivanivna – Applicant, Lviv University of Business and Law